

De Oude Ley

Jaargang 39
2017 nr. 4

KNNV
vereniging
voor veldbiologie
afdeling Tilburg

Colofon

De Oude Ley is het blad van de KNNV-afdeling Tilburg en wordt toegezonden aan alle leden. Bovendien ontvangen de leden het landelijke KNNV-blad 'Natura'.

Redactie

Redactie : Rob Vereijken, Alie Stofberg en Theo Peeters.

Opmaak : Berry Staps.

Omslag : Foto Bart Horvers, Vormgeving Joost Horvers

Redactieadres: Pironstraat 7, 5041 GJ Tilburg, rob.vereijken@planet.nl

Tekst het liefst in een word-bestand; foto's, illustraties en kaartjes graag als bijlage meesturen.

Kopijdata voor de Oude Ley: 21 februari, 21 mei, 21 augustus, 21 november.

ISSN: 1 381 – 852X | Oplage: 375 exemplaren.

Bestuur KNNV-afdeling Tilburg:

Voorzitter: vacature

Secretaris: Marie-Cécile van de Wiel

Veldhovenring 27

5041 BA Tilburg

013 – 5436541 | secretaris@tilburg.knnv.nl

Penningmeester: Huub Claessen

Postbus 169

5050 AD Goirle

06 – 24633736 | penningmeester@tilburg.knnv.nl

Activiteiten: Stella Wesel

Gluckstraat 41

5011 VE Tilburg

013 – 4552870 | swesel287@gmail.com

Bestuurslid: Varno Morseld

Van Malsenstraat 35

5051 CB Goirle

013 – 5347801 | vmorseld@wxs.nl

Coördinatoren van commissies en website

Excursiecommissie

Stella Wesel

Cursuscommissie KNNV/IVN

Marie-Cécile van de Wiel

Digitale media

Marlieke van Woerkom

Website

 www.knnv.nl/tilburg

Facebook

 <https://www.facebook.com/KNNVTilburg/>

Twitter

 <https://twitter.com/knnvtilburg>

Coördinatoren van de werkgroepen:

Dongevallei:	Guido Stooker 06 – 12215643 gstooker@live.nl
Foto's:	Marcelle Leoné 013 – 4557220 wgr.natfototilburg@gmail.com
Geologie:	Hans Zaaier 0411 – 62314 hzaaijer@kpnplanet.nl
Insecten:	Theo Peeters 013 – 4560116 ptheo@xs4all.nl
Kaaistoep:	Jaap van Kemenade 06 – 53941104 jaap.van.kemenade@twm.nl
Mossen:	Maarten Mandos 013 – 5050930 mmandos@xs4all.nl
Paddenstoelen en korstmossen:	Ger Bogaers 013 – 4635051 ger.bogaers@hetnet.nl
Plaggen:	Berry Staps 013 – 5347070 plaggroep-knnv-tilburg@hotmail.nl
Planten:	Loes van Gorp 013 – 5423672 loesvangorp@gmail.com
Stadsnatuur:	Rob Vereijken 013 – 5438841 rob.vereyijken@planet.nl
Vogels:	Ben Akkermans 013 – 5362107 b.a.r.akkermans@planet.nl
Zoogdieren:	Erik Korsten 013 – 5440376 erikkorsten@gmail.com

Contributie:

Gewone leden	: € 30,00
Huisgenootleden	: € 12,50
Jongeren t/m 25 jaar	: € 15,00
Buurleden (leden die al lid zijn van een andere afdeling)	: € 12,50
Abonnement Oude Ley	: € 15,00

Ledenadministratie:

Marie-Cécile van de Wiel
Veldhovenring 27, 5041 BA Tilburg
013 – 5436541 | secretaris@tilburg.knnv.nl
Rekeningnummer van de afdeling:
NL03 TRIO 0390 2533 91 t.n.v. KNNV-afd. Tilburg
Opzegging van het lidmaatschap vóór 1 november bij de secretaris.

De Oude Ley 2017, nr. 4

KNNV-nieuws	2
Agenda	4
Eetbare paddenstoelen uit de natuur	14
Broedvogels in de Dongevallei	16
Steenkool, nostalgie en actueel	19
Verrassing in de Dongevallei	22
Jongeren met een app de natuur in	24
Museumnieuws	28
Witte gij ut?	30
IVN-wandelingen	32

Riki Bogaers overleden

Op 13 september jl. is Riki Bogaers overleden. Ze was al 62½ jaar lid van de KNNV. Samen met Ger vormde ze jarenlang een gepassioneerd paar. Bijna altijd waren ze aanwezig op excursies, reizen en afdelingsavonden. Vaak organiseerden ze die ook. Riki was in 1954 het eerste personeelslid van het Natuurhistorisch museum onder leiding van conservator Walter van Boxtel. Zij richtte tentoonstellingen in, werkte aan de collectie en verzorgde voor schoolklassen rondleidingen door het museum. Ze had een brede interesse en genoot van alles wat de natuur bracht, maar de bomen en bloemen werden haar specialiteiten. De laatste 25 jaar verdiepte zij zich vooral in de paddenstoelenwereld. Zij werkte nauwkeurig en serieus. Als tijdens de vele paddenstoelenexcursies iedereen geknield en ver voorover gebukt de zwammen bekeek en fotografeerde, schreef zij alle vondsten op en maakte daar waarnemingslijsten van. Ze had een ontzettend goed geheugen en onthield veel kenmerken en waarnemingen die ze had gedaan. Naast haar grote betrokkenheid bij de natuurstudie, was ze ook geïnteresseerd in de mensen om haar heen. Zij zorgde, samen met Ger, voor een enorm prettige sfeer in onze vereniging, waarbij er plaats en aandacht was voor iedereen. Niet verwonderlijk dus dat 2½ jaar geleden, toen Ger de Tilburg Trofee ontving voor zijn belang voor de natuurstudie, de waardering ook naar Riki uitging. We blijven Riki herinneren als een gezellig, deskundig en enthousiast KNNV-lid met een enorm groot hart voor de natuur en de mensen om haar heen. We wensen Ger en de familie veel sterkte bij dit verlies.

Riki Bogaers

25 jaar onderzoek in de Kaaistoep

In 2019 loopt het onderzoek in natuurgebied de Kaaistoep alweer 25 jaar. Het onderzoek naar zoveel soortgroepen is uniek en maakt dit het best onderzocht stukje natuur van Nederland. Reden genoeg natuurlijk om hier speciale aandacht aan te schenken. De eerste ideeën zijn er al, zoals het uitgeven van een boek en organiseren van een tentoonstelling in het natuurmuseum. Natuurlijk kunnen we veel hulp gebruiken, want we willen hier natuurlijk iets moois van maken. We zoeken in eerste instantie mensen die mee willen denken/brainstormen over hoe we het jubileum het beste handen en voeten kunnen geven. In tweede instantie zijn we op een later moment op zoek naar mensen die een bijdrage, op wat voor manier dan ook, willen leveren aan de diverse ideeën. Ook al ben je niet persoonlijk betrokken bij het onderzoek in de Kaaistoep, er valt toch genoeg te doen om ons te helpen hier iets moois van te maken. Spreekt dit je aan? Dan horen we graag van je. Stuur een email naar: ✉ jaap.van.kemenade@twm.nl

Natuur Specials!

Deze Natuur Specials zijn een nieuwe vorm van excursies waarbij onderzoekend en interactief leren centraal staat. De deelnemers bepalen tijdens de thematische excursies vooral zelf wat ze interessant vinden en waar ze meer over willen leren. De gidsen helpen daarbij, zodat u met andere ogen naar de natuur gaat kijken en u laat verwonderen. Deze specials zijn een initiatief van Frances van Lipzig en Kim Kokkelink en worden georganiseerd in samenwerking met verschillende specialisten van o.a. het IVN en de KNNV. Speciale voorkennis is niet nodig. Het aantal deelnemers per special is maximaal 10. In november zijn er twee pilots; bij succes wordt deze activiteit volgend jaar voortgezet. Deelname aan deze twee pilots is gratis. Inschrijven en aanmelden: via de website van KNNV Tilburg en IVN Tilburg. De startplaats wordt kort van tevoren aan de deelnemers bekendgemaakt.

Special Diersporen zaterdag 18 november 2017 9.00 uur Gorp en Rovert. Tijdens deze ochtend zelf diersporen ontdekken. Graag meebrengen: een centimeter, laarzen, camera, verrekijker. De gids helpt en heeft enkele handige boeken bij zich.

Special Korstmossen zaterdag 25 november 2017 10.30 uur Tilburg

U gaat tijdens deze ochtend samen met de gidsen zelf korstmossen ontdekken. Er gaat een wereld voor u open als u korstmossen van dichtbij bekijkt. Als u een loep met 10x vergroting heeft, neem die dan mee. Er zullen er ook een aantal te leen zijn.

Nieuw lezingen-seizoen

Op de tweede dinsdag van oktober (10 oktober) start het lezingen-seizoen van 2017 – 2018. In deze Oude Ley zit hierover een flyer. Onze KNNV-afdeling verzorgt drie lezingen. De eerste lezing is ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de paddenstoelenwerkgroep. De lezingen zijn gratis toegankelijk.

Agenda

Datum	Onderwerp
1 oktober	Jubileumdag 80 jarig bestaan
8 oktober	Openbare paddenstoelenexcursie Oude Warande
10 oktober	Lezing 'Paddenstoelen'
13 oktober	Wandeling omgeving Zandbergse Vennen
15 oktober	Openbare vogeltrekdag
28 oktober	Wandeling in de Reuselse Moeren
10 november	De Andreas Schotel wandeling
14 november	Lezing 'Stof en gruis in ons zonnestelsel'
18 november	Wandeling boswachterij Westerschouwen
2 december	Wandeling door de Geelders
8 december	Excursie Rietven en Oude Hondsborg
12 december	Lezing 'De nieuwe Biesbosch'
16 december	Excursie naar het land van Strijen
7 januari	Midwinterwandeling Baardwijkse Overlaat
9 januari	Lezing 'Nachtvlinders'
12 januari	Waterwandeling door Tilburg
20 januari	Nieuwe natuur in de Hemelrijkse Waard
27 januari	Busexcursie naar Zeeland
30 januari	Algemene ledenvergadering

Toelichting op de agenda

KNNV-excursies en -avonden zijn in principe bestemd voor KNNV-leden. Wilt u deelnemen maar bent u geen lid, neem dan contact op met het secretariaat (☎ 013 - 5436541). De vertrekpunten naar de excursieterreinen zijn in de buurt van de betreffende uitvalswegen.

Er is voldoende parkeergelegenheid, zodat we met een minimum aantal auto's verder rijden. Voor de autoritten adviseren wij een onkostenvergoeding van € 0,20 per kilometer. Dit evenredig verdeeld over het aantal meerrijders. Neem voor de heen- en terugreis een paar droge schoenen mee, zodat de chauffeur van de auto niet met een vervuilde auto blijft zitten. Het is verder gewenst mee te nemen: verrekijker, loep en bij langere excursies eten en drinken. Bij een aantal excursies is aanmelden vooraf noodzakelijk. Soms in verband met vervoer of voor een afspraak met een terrein-beheerder of een andere reden. Doe dit dan ook, tijdig, voor de vermelde datum, zodat de excursieleider hiermee ook tijdig is geïnformeerd. Bij extreem slecht weer kan de excursieleid(st)er besluiten de excursie niet door te laten gaan. Bel bij twijfel de excursieleid(st)er. Ook voor nadere informatie kunt u bij hem/haar terecht. Alle andere activiteiten zijn voor iedereen toegankelijk. Heeft u wensen om eens naar een bepaald gebied te gaan, of andere ideeën, laat het ons a.u.b. weten, zodat wij deze wensen in ons programma kunnen opnemen. Hopelijk tot ziens op een van onze excursies.

1 oktober Zondag

Onderwerp	Jubileumactiviteit 80 jarig bestaan KNNV Tilburg
Tijd	10.00 - 14.00 uur
Locatie/Vertrek	De Nieuwe Hoef, Gorp aan de Ley 1, Hilvarenbeek
Contact	Stella Wesel (✉ swesel287@gmail.com of ☎ 0627055446)
Omschrijving	We beginnen met koffie of thee met iets lekkers. Vanaf 11.00 uur bieden we verschillende excursies aan, hierbij houden we rekening met mensen die minder mobiel zijn. Tussen 13.00 en 14.00 uur is er een lunch met doorlopende fotosessie.

8 oktober Zondag

Onderwerp	Openbare paddenstoelenexcursie Oude Warande
Tijd	11.00 - 13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Tilburg University aan de Warandelaan.
Contract	Ger Bogaers (☎ 013-4635051 of ✉ ger.bogaers@hetnet.nl).
Omschrijving	Op zondagochtend begeleiden leden van de KNNV-paddenstoelenwerkgroep u op uw wandeling. Zij vertellen u wetenswaardigheden over paddenstoelen en de betekenis van paddenstoelen in de natuur. Paddenstoelen sieren nu de bossen met hun vele vormen en kleuren. Misschien ziet u wel de Vliegenschwam, het Zwavelkopje, de Grote sponszwam, de Dennenvoetzwam of de Honingzwam. Neem, als u het hebt, een loep en een spiegelkje mee.

Kruhaar kelkzwam (foto Irma Biemans)

10 oktober Dinsdag

Onderwerp	Lezing 'Paddenstoelen'
Tijd	20.00 - 22.30 uur
Locatie/Vertrek	Natuurmuseum Brabant, Spoorlaan 434, Tilburg.
Lezing door	Luciën Rommelaars
Omschrijving	<p>In de herfst steken ze weer massaal hun hoedje op: de paddenstoelen. Ze komen tevoorschijn uit het zand, op boomstammen, op de gevallen bladeren, tussen het gras, in alle maten, vormen en kleuren. Over die enorme rijkdom van het schimmelijk – want paddenstoelen zijn schimmels – gaat deze lezing die georganiseerd is door de paddenstoelenwerkgroep van KNNV Tilburg ter gelegenheid van hun 25-jarig bestaan. Luciën Rommelaars, lid van de paddenstoelenwerkgroep vanaf de eerste uurtjes en inmiddels specialist op het gebied van paddenstoelen, vertelt u waarom het zoeken naar paddenstoelen echt niet beperkt hoeft te blijven tot het najaar. Hij zal ingaan op de voortplanting van paddenstoelen en op de verschillende bodems (substraten) waarop ze zoal voorkomen. Er wordt aandacht besteed aan de rol van paddenstoelen en schimmels in de kringloop van de natuur en hoe ze op naam gebracht kunnen worden. Kortom, u wordt meegenomen in de wondere en mysterieuze wereld van de paddenstoelen en schimmels, interessant voor leek én kenner. En bovenal zult u genieten van de vele mooie foto's.</p>

13 oktober Vrijdag

Onderwerp	Wandeling omgeving Zandbergse Vennen
Tijd	9.00 - 13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Anneke Bruijnzeels (☎ 013 - 4555711 of ✉ annekebruijnzeels@hotmail.nl).
Omschrijving	De Zandbergse vennen zijn gelegen in de Kampina. Tijdens onze wandeling komen we bij een gedenksteen voor natuurbeschermer P. van Tienhoven, die staat op de plek waar zijn as is uitgestrooid.

15 oktober Zondag

Onderwerp	Openbare vogeltrekdag
Tijd	7.30 uur tot in het begin van de middag.
Locatie/Vertrek	Aan de oostgrens van Tilburg op het viaduct over het Wilhelminakanaal aan de Meerijbaan (oude Eindhovenseweg).
Contact	Ben Akkermans (☎ 013-5362107 of ✉ b.a.r.akkermans@planet.nl).
Omschrijving	<p>Als de zomer op zijn einde loopt, gaan veel vogelsoorten op weg naar zuidelijke oorden. De ene soort gaat tot aan Zuid-Afrika zoals de Ooievaar en de Boerenwaluw. Andere soorten zoals vink- en lijsterachtigen trekken naar het zuiden van Europa of Noord-Afrika. Ieder jaar in oktober telt de vogelwerkgroep op meerdere dagen de voorbij trekkende vogels op deze enigszins verhoogde plek in het landschap met zicht over de omgeving en de stad. Vooral de eerste uren van de dag geeft de hoogste concentratie aan vogels. Vink- en lijsterachtigen, Aalscholvers, ganzen en piepers trekken soms in flinke aantallen voorbij. Aan het einde van de ochtend begint, bij wat hogere temperaturen, mogelijk de roofvogeltrek.</p> <p>Op deze openbare dag kan iedereen aansluiten om mee te kijken en zich te laten informeren over het fenomeen vogeltrek. U bent van harte welkom om dit fascinerende schouwspel mee te maken.</p>

28 oktober Zaterdag

Onderwerp	Wandeling in de Reuselse Moeren
Tijd	9.00 - 13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk/Doornbossestraat Tilburg.
Contract	Stella Wesel (✉ swesel287@gmail.com of ☎ 06-27055446).
Omschrijving	<p>In de Reuselse Moeren, in een uiterste hoek van Reusel tegen de grenzen van Arendonk en Postel, kunt u genieten van bos en vennen. Dit gebied is ontstaan door de ligging op een vlakke waterscheiding, waar het water moeilijk kon afstromen. Er zijn nog sporen van de betrekkelijk kleinschalig verlopen vervening terug te vinden.</p> <p>Naast verdroogde veenresten bevindt zich hier vochtige heide, droog naaldbos en spontaan berkenbos. Opvallend zijn de omvangrijke gageelstruwelen in dit gebied. In het hoogveen groeit Kleine veenbes, Beenbreek, Klokjesgentiaan, veenmossen alsmede Kleine zonnedauw. Er worden Dodaars en Geoorde fuut op de vennen gezien, terwijl in het bos Zwarte specht en Kuifmees worden waargenomen.</p>

10 november Vrijdag

Onderwerp	De Andreas Schotel wandeling
Tijd	9.00 - 13.30 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Spar, Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg.
Contact	Stella Wesel (✉ swesel287@gmail.com of ☎ 06-27055446).
Omschrijving	Deze wandeling voert u langs werkplekken van de kunstenaar, het zomerverblijf 'de Schuttel'. Langs de route zijn op schildersezels diverse afbeeldingen van Schotels etsen geplaatst en kunstenaar Hannes Verhoeven laat met zijn levensgrote sculpturen een aantal van deze etsen als het ware tot leven komen. Kunst in de natuur biedt een boeiende mix van twee werelden; heel inspirerend!

14 november Dinsdag

Onderwerp	Lezing 'Stof en gruis in ons zonnestelsel'
Tijd	20.00 - 22.30 uur
Locatie/Vertrek	Natuurmuseum Brabant, Spoorlaan 434, Tilburg.
Lezing door	Ton Spaninks
Omschrijving	Stof en gruis zijn in het zonnestelsel zowel het einde als het begin. Uit microscopisch stof zijn de planeten en vele andere objecten in het planetenstelsel ontstaan. En diezelfde deeltjes zwerven nog steeds rond en vertellen ons iets over de oernevel waarin het zonnestelsel ontstond en geeft informatie over het ontstaan van planeten bij andere sterren. In deze lezing door Ton Spaninks wordt onder stof en gruis het microscopisch stof, kometen en planetoïden verstaan. Dit kleine "spul" wordt in deze lezing nader onder de loep genomen: het blijkt van onschatbare waarde te zijn voor het begrijpen van de opbouw van ons planetenstelsel. Toegang gratis!

Stof en gruis in ons zonnestelsel

18 november Zaterdag

Onderwerp	Wandeling boswachterij Westerschouwen
Tijd	8.30 - hele dag.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Spar, Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg.
Contact	In verband met vervoer opgeven bij Johan van Laerhoven voor 16 november. (☎ 06-33737970 of ✉ thesnowfox@zonnet.nl).
Omschrijving	Afstand: wandeling ongeveer 14 km, autorit circa 250 km. Als we aan een excursie naar Zeeland denken gaat het meestal om vogels. Hoewel we die dit keer zeker niet over zullen slaan staat nu het bijzondere landschap op de kop van Schouwen centraal. Via het bekende plaatsje Burgh Haamstede trekken we naar de Zeepeduinen. Dit duingebied bestaat uit duinmeertjes en zandverstuivingen met behoorlijk wat hoogteverschillen. Na verloop van tijd komen we terecht in de meeuwenduinen, waar forse naaldbossen worden afgewisseld met open stukken met struweel. Heel verrassend staan we plotseling op het strand en blijven daar een tijdje langs de zee wandelen. Uiteindelijk trekken we door het bos weer terug naar Burgh Haamstede.

2 december Zaterdag

Onderwerp	Wandeling door de Geelders
Tijd	9.00 - 13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg. De wandeling start rond 9.30 uur vanaf de parkeerplaats aan de Schijndelse Dijk te Boxtel.
Contact	Jan van der Straten (✉ Janvanderstraten@hetnet.nl of ☎ 073-5513820).
Omschrijving	De Geelders is een natuurgebied met veel loofbos, enkele kleine heideveldjes, brede lanen, weilanden en akkers en is gelegen tussen Boxtel en Schijndel. In de bodem is veel leem aanwezig waardoor het zeer vochtig is. Het gebied is rijk aan flora en fauna en is in beheer bij Staatsbosbeheer en de Margraff Stichting. Begin december kunnen we er onder meer nog veel paddenstoelen vinden en is een wandeling door het natuurlijke bos zeker de moeite waard.

8 december Vrijdag

Onderwerp	Excursie Rietven en Oude Hondenberg
Tijd	9.00 - 13.30 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Stella Wesel (✉ swesel287@gmail.com of ☎ 06-27055446).
Omschrijving	Beeldbepalend voor het landgoed de Oude Hondenberg is de Reusel. Deze beek slingert met machtige bochten door het bos en staat in verbinding met het Rietven. Het ven is daarom een 'stroomdalven'. Wanneer een deel van het stroomdal van een beek verstopt raakte b.v. met zand, dan koos het water een andere weg en ontstonden er geïsoleerde waterplassen. In het Rietven ligt een dam waardoor je dwars door het smalle langgerekte ven wandelt. Het bosbeheer komt vooral neer op bestrijding van de Amerikaanse eik. Niet zozeer omdat die van oudsher niet in Nederland voorkomt, maar omdat hij woekert waardoor voor andere bomen en struiken geen plaats over blijft.

12 december Dinsdag

Onderwerp	Lezing 'De nieuwe Biesbosch'
Tijd	20.00 - 22.30 uur
Locatie/Vertrek	Natuurmuseum Brabant, Spoorlaan 434, Tilburg.
Lezing door	Thomas van der Es
Omschrijving	Naar aanleiding van het pas verschenen boek over de Biesbosch neemt auteur Thomas van der Es je tijdens deze beeldpresentatie mee door de Biesbosch van nu. In de afgelopen eeuwen werd de Biesbosch langzaam polderland. Nu krijgen de rivieren weer de ruimte en mag de natuur haar gang gaan – en dat pal onder een uitpuilende Randstad. Biddende Visarenden hangen boven meanderende geulen en de majestueuze Zearend verjaagt een groep ganzen. Bevers bouwen aan hun burchten en het is wachten op de terugkeer van de Otter en de Steur. Tijdens de avond is het boek ook te koop en Thomas kan het gewenst ook voor u signeren.

16 december Zaterdag

Onderwerp	Excursie naar het land van Strijen
Tijd	9.00 - 14.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Wagnerplein, verzamelen voor de ingang van de Drieburcht.
Contact	Stella Wesel (✉ swesel287@gmail.com of ☎ 06-27055446).
Omschrijving	Het Land van Strijen is een erg leuk en landschappelijk aantrekkelijk gebied boven de Moerdijk met kleine dorpjes en een bewogen geschiedenis. Strijen is gelegen in de Hoekse Waard en is de oudste gemeente van dit gebied. Het landschap wordt gekenmerkt door de vele krekten. Ze komen voort uit de tijd dat de zee vrij spel had. De Hoekse Waard is een samenvoeging van een groot aantal oude polders. De Sint Elisabethvloed van 1421 veegde de meeste polders volledig van de kaart. Het Oudeland van Strijen werd als eerste in 1437 weer drooggelegd, daarna volgden de overige polders.

7 januari Zondag

Onderwerp	Midwinterwandeling Baardwijkse Overlaat
Tijd	10.00 - 15.30 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Wagnerplein, verzamelen voor de ingang van de Drieburcht.
Contact	Anneke Bruijnzeels (☎ 013-4555711 of ✉ annekebruijnzeels@hotmail.nl).
Omschrijving	De Baardwijkse Overlaat is grotendeels eigendom van Natuurmonumenten. De oude functie van dit natuurgebied zit nog altijd in zijn naam verwerkt. Het gebied werd vroeger gebruikt als overlaat. Bij hoge waterstanden in de Maas stroomde het water naar de Overlaat zodat stroomafwaarts geen dijken doorbraken. Hierdoor ontstonden zogeheten spoelgaten. De verschillende spoelgaten geven onderdak aan kikkers en salamanders. Het gebied kenmerkt zich door een afwisseling van vennen, bossen en grazige weilanden. Natuurmonumenten heeft met succes de Amerikaanse vogelkers in de Baardwijkse Overlaat bestreden en laat ook grazers hier hun werk doen; dit alles om de diversiteit niet kwijt te raken.

9 januari Dinsdag

Onderwerp	Lezing Nachtvinders
Tijd	20.00 - 22.30 uur
Locatie/Vertrek	Natuurmuseum Brabant, Spoorlaan 434, Tilburg.
Lezing door	Pieter van Breugel
Omschrijving	Bij nachtvinders denken we al snel aan wild fladderende bruine motten. Natuurlijk zijn die er wel een paar bij. Maar de vormenrijkdom, kleurenpracht en interessante leefwijze maken een nadere kennismaking met nachtvinders tot een bijzondere ervaring. Ze vliegen trouwens lang niet allemaal 's nachts. En zonder nachtvinders en hun rupsen geen vleermuizen en ook geen voedsel voor jonge vogels. Over de meer dan 2000 soorten die ons land rijk is houdt Pieter van Breugel uit Veghel een boeiende lezing. Mooie foto's en een luchtig verhaal openen een nieuwe wereld voor u. Zo maakt u kennis met het leven van de spinners en de spanners, de pijlstaarten en de uilen, de eenstaarten, nachtpauwogen en beervlinders. Alleen al hun rupsen zijn wondertjes op zich. Dit is een avond om niet thuis te blijven! Van harte aanbevolen. Toegang gratis!

Nachtpauwoog (foto Pieter van Breugel)

12 januari Vrijdag

Onderwerp	Waterwandeling door Tilburg
Tijd	9.00 - 12.30 uur.
Locatie/Vertrek	Kerk aan het Korvelplein.
Contact	Johan van Laerhoven (✉ thesnowfox@zonnet.nl of ☎ 06-33737970).
Omschrijving	We maken vanaf het Korvelplein een wandeling door de stad die eindigt bij de Korvelse Waterloop in Moerenburg. Hoewel er van de oorspronkelijke Korvelse Waterloop weinig meer over is zal blijken dat er op allerlei plaatsen in de stad, bij goed kijken, nog allerlei zaken te zien zijn die herinneren aan deze watergang. Nader onderzoek zal duidelijk maken hoe groot de rol van het water is geweest bij het ontstaan van onze stad.

20 januari Zaterdag

Onderwerp	Nieuwe natuur in de Hemelrijkse Waard
Tijd	9.00 -14.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Pieter Mueller (✉ pmueller@xs4all.nl of ☎ 013-4678438).
Omschrijving	Waar ooit uitgestrekte maïsvelden waren, is nu een nieuwe wildernis. De Hemelrijkse Waard in Oijen is opnieuw ingericht. Het is een gebied met veel vogels en zoogdieren. Vanaf de stalen uitkijktoren heb je een prachtig uitzicht en kun je het grootste deel van de Hemelrijkse Waard overzien.

27 januari Zaterdag

Onderwerp	Busexcursie Zeeland
Tijd	7.00 - 19.00 uur
Locatie/Vertrek	Opstapplaats in Tilburg wordt aan deelnemers bekend gemaakt.
Contact	Marlieke van Woerkom (✉ marliekevanwoerkom@home.nl)
Omschrijving	De IVN- en KNNV-afdeling Tilburg organiseren op dit moment twee natuurcursussen. Op 27 januari gaan we met de bus met de cursisten naar Zeeland om naar het overwinteren van vogels te kijken. Er zijn nog enkele plaatsen vrij. Dus als u graag meewilt, geef u op bij Marlieke vóór 13 januari. Kosten € 20,-.

30 januari Dinsdag

Onderwerp	Algemene ledenvergadering
Tijd	19.30-22.30 uur
Locatie/Vertrek	Natuurmuseum Brabant
Omschrijving	In de volgende Oude Ley leest u meer over het programma en de bespreekpunten tijdens deze jaarvergadering.

Eetbare paddenstoelen uit de natuur

José Langens

Smakelijke paddenstoelen

Als deze Oude Leij verschijnt, is het paddenstoelenseizoen alweer volop aan de gang. In een groot deel van Europa trekken de mensen nu massaal de bossen in om paddenstoelen te zoeken. Voor consumptie, want paddenstoelen zijn vaak eetbaar en kunnen zeer smakelijk zijn. Eens was het een noodzaak, maar tegenwoordig is het speuren naar paddenstoelen vooral een heerlijke bezigheid in de natuur. Zeker met het vooruitzicht van een smakelijke paddenstoelenmaaltijd vers uit het bos. Ook in Nederland neemt de belangstelling voor het oogsten van eetbare producten uit de natuur enorm toe. De paddenstoelen zijn daar geen uitzondering op. Coursussen voor het herkennen van eetbare paddenstoelen zijn populair. En inderdaad, wat is er leuker dan thuiskomen met een mandje vol zelf geplukte en ook nog eetbare paddenstoelen?

Eekhoortjesbrood (foto José Langens)

Lekker en dodelijk

Toch zijn er wel kanttekeningen te plaatsen bij ons enthousiasme voor de eet- en plukbare paddenstoel. En niet in de laatste plaats is daar de Wet. Want ik principe mag je niets plukken en mee naar huis nemen, ook paddenstoelen niet. Het wordt hooguit oogluikend toegestaan en dan alleen voor eigen gebruik. De meeste paddenstoelen zijn overigens wel eetbaar en niet giftig, zoals veel mensen denken, maar slechts enkelen zijn ook echt lekker. De bekendste in Nederland voorkomende lekkere soorten zijn Eekhoorntjesbrood, Hanenkam, Oesterzwam en Weidechampignon. Zoals gezegd is eigenlijk slechts een klein deel van de paddenstoelen giftig, maar dan kunnen ze wel dodelijk zijn. En daar zit hem de crux. Het is soms erg moeilijk om de eetbare paddenstoel van de giftige te onderscheiden. Aangezien een paddenstoel verschillende verschijningsvormen heeft en kleurenvarianten kent, valt het niet mee de gevonden soort met zekerheid te determineren. Gedegen kennis is daarom een vereiste. Zelfs voor de kenner is het niet altijd mogelijk te bepalen om welke soort het gaat zonder microscopisch onderzoek. Het is daarom raadzaam om bij de minste twijfel altijd een ervaren paddenstoelenkenner te raadplegen, voordat je besluit je oogst op tafel te brengen. Ben je zeker van je vondst, ga er dan duurzaam mee om door de paddenstoel bijvoorbeeld te drogen. Eén mooi exemplaar van het Eekhoorntjesbrood kun je gedroogd in plakjes bewaren en er het hele jaar van genieten door een tiental gram ervan toe te voegen aan je gerecht, eventueel gemengd met gekochte paddenstoelen. Het zal smaken alsof je vers geplukte bospaddenstoelen serveert.

Kwetsbare natuur

Ter afsluiting en waarschijnlijk ten overvloede de opmerking dat onze Nederlandse natuur, omdat die in geen verhouding staat tot de uitgestrektheid van de natuur in die Europese landen waar men gewoon is op paddenstoelenjacht te gaan, minder geschikt is voor het nieuwe wildplukenthousiasme. Onze natuur is kwetsbaar en de gebieden zijn relatief klein. Als we al plukken voor consumptie dan moeten we ons realiseren dat de natuur geen supermarkt is en het aanbod beperkt is. Neem dan ook nooit meer mee dan voor één maaltje, en alleen als er voldoende beschikbaar is, én natuurlijk alleen als de soort niet zeldzaam is.

Broedvogels in de Dongevallei

Een mager broedseizoen 2017 met pieken en dalen!

Ad Kolen

14e jaar broedvogel- monitoring

Op 3 juli 2017 werd het 14e jaar van de broedvogelmonitoring in de Dongevallei in de Reeshof in Tilburg afgesloten met een vroege ronde door het gebied. De 8 telrondes, direct na zonsopgang tussen 15 maart en 15 juli maken deel uit van het Broedvogelmonitoringproject (BMP) van Sovon. Deze landelijke, vooral met vrijwilligers werkende vereniging, legt zo de jaarlijkse aantals-veranderingen van de Nederlandse broedvogelsoorten vast. Via een vaste route in een vastomlijnd gebied worden de vogels in kaart gebracht die zich territoriaal gedragen of anderszins aangeven ter plaatse broedvogel te (kunnen) zijn. De rest van het jaar noteer ik, in dezelfde frequentie, 2 keer per maand, alle vogels die tijdelijk of het gehele jaar in de Dongevallei verblijven.

Aantal vogelsoorten

Tot nu toe werden van in totaal 60 vogelsoorten territoria vastgesteld in de Dongevallei. Het hoogste aantal soorten (41) werd in 2005 berekend en het laagste (33) in 2015. Ook dit teljaar 2017, werden van 33 vogelsoorten een of meerdere territoria vastgesteld. Het voorjaar van 2017 was erg droog en zonnig. Hoge temperaturen in de zomer, droog maar met plaatselijk flinke neerslagpieken waren medebepalend voor het aantal broedpogingen en het succes daarvan.

Knobbelzwaan op nest in Dongevallei (foto Ad Kolen)

Oeverzwaluwen

Opvallend was het ontbreken van broedende Oeverzwaluwen. Vanaf 27 maart tot 26 juni waren bijna dagelijks Oeverzwaluwen bij de kunstmatige broedwand te zien. Het aantal was laag, ten hoogste acht exemplaren werden tegelijk aangetroffen. Buiten twee vage graafpogingen zijn er geen tekenen van nestbouw vastgesteld. Voor het niet broeden van de Oeverzwaluwen dit jaar zijn meerdere oorzaken te bedenken. Grote verliezen tijdens de trek over de Sahara. De toestand van de broedwand. Het verblijven van Vossen in de broedwand. De dominante aanwezigheid van IJsvogels op de wand en mogelijk andere verstoringen.

Aantal territoria

Laag totaal aantal territoria. Van enkele vogelsoorten die jaarlijks in de Dongevallei broeden, werd dit jaar een laag aantal territoria geteld. Met name de Houtduif met 3 territoria en ook de Winterkoning met maar 3 territoria droegen bij aan het verlagen van het totaal aantal territoria. Daarnaast ontbraken enkele soorten die eigenlijk tot de vaste of regelmatig broedende soorten behoren, zoals Roodborst, Bosrietzanger, Spotvogel, Grasmus en Tuinfluiter. De weersomstandigheden, droog en warm, lijken een voorname oorzaak van de magere resultaten te zijn. Het in de loop der jaren ontwikkelende en uitgekende beheer houdt rekening met de verscheidenheid aan flora en fauna en de (woon)-omgeving. Het beheer en ook vele externe factoren zijn bepalend voor de aantallen vogelsoorten en het al dan niet broeden, al weten we vaak niet welke factoren voor welke soort bepalend zijn. Zonder negatieve opzet wil ik hier toch twee bepalende factoren niet onbeschreven laten. Dat zijn de toenemende bebouwing tot aan de hekwerken van het gebied. Gedurende geheel het broedseizoen werd er gebouwd aan woningen aan de rand van de Reuverplas. Meer zuidelijk kwam een flinke rij woningen gereed. Er werd wel een vijver en grond van in totaal 1,5 ha toegevoegd aan het gebied. Ten tweede is en blijft de druk van de aanwezige en ook broedende Canadese ganzen (31 territoria) groot. Ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat het invloed heeft op de andere broedvogels en mogelijk ook op het vaststellen daarvan.

Meerkoetennest in Dongevallei met 1 ei en 3 juv. (foto Ad Kolen)

Pieken

Het was echter zeker niet allemaal 'kommer en kwel' in de Dongevallei dit broedseizoen. Half juni, lopend tussen de ontluikende prachtige paarse bloemetjes van het Echt duizendguldenkruid, kon ik het 3^e

broedgeval van IJsvogels vaststellen. In tenminste 3 van de 5 broedvogelwandjes werd dit seizoen gebroed. Jonge IJsvogels kwamen uit hun ei en meerdere broedsels op dezelfde plek kwam ook voor. Verdere pieken laten de Merels zien met 10 territoria, het hoogste tot nu toe. Ook de Zwartkop bereikte zijn top met 5 territoria. Meerkoeten evenaarden de top van 23 territoria van 2011. Van een fiks aantal vogelsoorten werd een aantal territoria vastgesteld wat niet veel afwijkt van voorgaande jaren of past in de schommelingen die de betreffende soort gewoonlijk laat zien. Voor de Fuut gaan de schommelingen niet verder dan tussen de 2 en 3 territoria. Dit jaar werden 2 territoria vastgesteld. Verder werden de volgende aantallen vastgesteld; Knobbelzwaan 3, Grauwe gans 1, soepgans 4, Nijlgans 1, Wilde eend 11, Soepeend 2, Kuifeend 2, Waterhoen 8, Scholekster 3, Turkse tortel 4, Heggenmus 1, Kleine karekiet 2, Tjiftjaf 9, Fitis 10, Pimpelmees 3, Koolmees 9, Gaai 1, Ekster 5, Zwarte kraai 3, Vink 5 en Groenling 3. Staartmezen zijn wisselende verschijningen in de Dongevallei. De aantallen gaan wel gelijk op met de fluctuerende populaties in de regio. Dit jaar werd een territorium vastgesteld en jonge Staartmezen werden waargenomen tijdens een van de telronden. Van sommige soorten valt het territorium ook voor een deel buiten het telgebied. De Zwarte roodstaart broedde waarschijnlijk ergens in de flat aan de Reuverlaan. Het mannetje werd echter meerdere malen rond de plas zingend en foeragerend aangetroffen. Witte kwikstaarten vestigden zich met 2 territoria maar vlogen ook regelmatig naar terreinen buiten de Dongevallei.

Telplezier

Het is boeiend in een gebied jarenlang te volgen hoe de vogelbevolking zich ontwikkeld. Hoe de aantallen verlopen, maar ook welke vogelsoorten er verdwijnen en welke verschijnen. Zoals dit jaar laat zien, pakt het soms heel anders uit dan je zou verwachten. Ik kijk al weer uit naar het volgende broedseizoen. Maar ook naar de rest van jaar, dan gebeuren er vaak onverwachte en verrassende dingen! Reacties en vragen kan je sturen naar mijn e-mailadres: [✉ adkolen@kpnmail.nl](mailto:adkolen@kpnmail.nl). Of kijk eens voor meer vogelervaringen en andere natuurbelevissen op mijn weblog 'vogelsenzo' ([🌐 http://vogelsenzo.blogspot.nl](http://vogelsenzo.blogspot.nl)).

Geert Willemen

De kolenboer

Ik zie de kolenboer nog levendig voor me, die, met permanent zwarte poriën en rimpels, de mudjes met nootjes IV, antraciet of briketten en eierkolen vanaf zijn vrachtwagen, die hij vakkundig achteruit de smalle poort naast ons huis had ingereden, op de schouder nam en ze met precisie in het juiste vak van het kolenhok in ons schuurtje schudde. Romantische herinneringen aan een tijd, die al twee generaties achter ons ligt.

Nostalgie

Het is zelfs al weer bijna 50 jaar geleden dat de mijnwerkers in Zuid-Limburg het laatste 'zwarte goud' vanuit grote diepte naar boven haalden. Op 31 december 1974 werd de Oranje Nassau I, als laatste van de 11 Limburgse mijnen, gesloten. De sluitingen lieten in Limburg heel veel problemen en heel veel gemengde gevoelens achter. Tot op de dag van vandaag. Heel veel is verdwenen: de mijnfabrieken en -kantoren, de schacht- en koeltorens, de opslagterreinen, de stortbergen, de spoorwegemplacements. Hier en daar is nog een (stukje) mijnwerkerswoonwijk behouden, zoals De Hopel in Eygelshoven. In de oude schachtoren van de Oranje Nassau I in Heerlen is het mijnmuseum gevestigd en in de nieuwe woonwijken, die verzezen zijn op de voormalige mijnterreinen, is soms een herinneringsteken aan de situatie van weleer.

Wijk De Hopel – Eygelshoven (foto Geert Willemen)

Actueel

Maar voor mij, en vele andere hobbyist-geologen met mij, is steenkool nog altijd actueel. Met de steenkool werd namelijk ook veel afvalsteen naar boven gehaald. Dat kwam na het wassen van de kool in de fabriek op grote stortbergen terecht. Ze zijn in Zuidoost-Limburg nog (even) de meest markante herinneringen aan de bloeiende mijnbouw gedurende het eerste driekwart van de vorige eeuw. Juist deze stortbergen zijn een geliefde plaats om naar fossielen te zoeken, die met name in het restgesteente aanwezig zijn. Een stukje boomstam, een wortelstuk, een varenblaadje, afgedrukt in steen. Zo'n 340 miljoen jaar oud. Uit Nederlandse bodem. Sinds het begin van mijn lidmaatschap van de NGV-Midden-Brabant in 1996 ben ik er vele keren geweest en heb ook vele excursies georganiseerd naar de stortbergen van vooral de Laura in Eyselshoven en van de Hendrik/Emma te Brunssum. Gevolg: een rijke verzameling plantenfossielen in *mijn* schuurtje; veel meer dan de zakken brandstof die vroeger in het schuurtje van de ouderlijke woning werden gedeponeerd.

Stortberg Hendrik/Emma, anno 2011 (foto Geert Willemen)

Fossielen

Steenkoolfossielen zijn, met uitzondering van sommige zwerfstenen, de oudste fossielen die in ons land te vinden zijn. De voornaamste soorten kent iedereen wel: de wolfsklauwen *Sigillaria* en *Lepidodendron*, de paardenstaarten (*Calamites*) en de Cordaïten, met lange smalle bladeren, die tot wel 70 cm lang konden worden. Bomen van tientallen meters hoogte. Tot de verbeelding spreken ook altijd de blaadjes van de vele soorten varens, die te vinden zijn. Zeker als je een steen vindt met een blad, dat bestaat uit meerdere pinnula.

Dat in het 'steenkolenwoud' ook dieren leefden is minder bekend. Het woud was grotendeels een moerasbos aan de rand van een ondiepe zee. Op de grens van het zoete en zoute water, tussen de bomen en 'struiken' leefden krabben en kreeften, spinnen en wormen, schelpen en vissen en insecten zoals libellen. Helaas waren de fossilisatieomstandigheden voor de dieren in onze omgeving blijkbaar zeer ongunstig, in tegenstelling tot die voor de planten.

Dierfossielen

Dierfossielen uit het Nederlandse Carboon zijn redelijk zeldzaam. Toch had ik een aantal jaar geleden, toen de stortberg van de Laura nog vrijgevig was, het geluk om een enkele mooie en tevens bijzondere exemplaren te vinden. Allereerst een grote schelpenplaat van zo'n 45 cm, die werkelijk vol met schelpen zat, sommige zelfs dubbelkleppig en vaak nog in de oorspronkelijke kleur. Worden schelpen nog wel vaker gevonden, het kevertje *Pygocephalus dubius* is al heel wat zeldzamer. Hoewel niet helemaal ongeschonden en slechts 2,5 cm groot is het toch een pronkstukje van mijn verzameling. Tot slot vond ik ook een duizendpoot (*millipede*). Voor zover mij bekend niet eerder in Limburg gevonden. Helaas is die nog niet helemaal uit het gesteente tevoorschijn gekomen. Ik zoek dus nog een goede preparateur.

Detail schelpenplaat (foto Geert Willemen)

Duizendpoot (foto Geert Willemen)

Planten- rijkdom

Niet-fossiele plantenrijkdom op stortbergen

Het gaat snel met het afgraven van onze stortberge en het zal nog slechts enkele jaren duren, voordat het zoeken naar steenkoolfossielen in Limburg echt nostalgie zal worden. De liefhebbers van niet-fossiele planten kunnen onze plaatsen innemen, want nu al groeit op deze stortplaatsen werkelijk een rijke sortering aan planten, met daarbij vele mossen en zelfs paddenstoelen. Onze oude kolenboer ben ik toch een beetje dankbaar voor zijn bijdrage aan mijn liefde voor steenkool en haar fossielen.

Guido Stooker

Wat nu weer?

Loop ik daar lekker ontspannen m'n vaste vogelrondje door de Dongevallei; oeps wat zie ik daar nu in mijn ooghoek? Iets wittigs, laag bij de grond, nooit eerder daar gezien. Na de ganzen geteld te hebben, keer ik terug op mijn schreden. Ik kan mijn ogen niet geloven.

Een prachtige verzameling van een orchidee-achtige plant, die ik wel meteen denk te herkennen, maar in mijn lange natuurliefhebbersleven maar een paar keer ben tegen gekomen en hier ook niet zo maar had verwacht. Zeker niet in zulke grote aantallen: 62 bloeistengels, max.20cm hoog. De soort bezit kruipende wortelstokken en manifesteert zich daarom meestal groepsgewijs. Foto's gemaakt en thuis nog eens opgezocht. Ja hoor, 't is em! *Epipactis palustris* (Mill.) Crantz *f. palustris*, oftewel de Moeraswespenorchis. De Nederlandse naam laat zich verklaren doordat bestuiving voornamelijk door plooiwingswespen (*Vespidae*) plaatsvindt. Foto's zijn bevestigd door Waarneming.nl zonder de vindplaats te vermelden. Ik ga daarom ook hier niet de locatie verklappen waar ik dit fraaie orchideetje precies heb aangetroffen. Daarvoor lopen er in de wereld teveel hebbelijke gasten rond, die tuk zijn op zo'n zeldzaamheid in hun kasje, tuin of gewoon om te gelde te maken. Maar het is wel aardig om hier wat info over de soort onder de aandacht te brengen.

Eisen aan de omgeving

De plek waar ik de planten nu aantrof, betreft een wat lemig oeverlandje dat wordt gemaaid en enkele malen per jaar inundeert. Dat komt overeen met de eisen die deze orchidee aan zijn standplaats stelt. Er zijn overigens veel verschillende terreintypen en standplaatsen waar de soort zich thuis voelt. Als het maar zonnige tot licht beschaduwde, vochtige tot natte, matig voedselrijke, stikstofarme, zwak-basische zand- of leemgronden betreft (soms met venige inslag en in de kuststreken vaak ook met enige zouttolerantie). De groeiplaats mag zomers niet te veel uitdrogen en in de winterperiode niet te vaak of te lang onder water staan. In het binnenland betreft het meestal beekdalschraallanden, moerasjes in de (basenrijke) kwelzone en schrale oeverlandjes langs matig voedselarme wateren. De plant wordt in het binnenland gerekend tot de Klasse van de Kleine Zeggen (*Parvocaricetea*) als verbonds-kensoort van de Associatie van Moerasstruisgras en Zompzegge. In de Dongevallei komen, behalve de naamgevende soorten ter plaatse, echter alleen de klasse- en verbonds-kensoorten Waterdrieblad, Moerasaardbei, Gewone waternavel en Egelboterbloem voor. Maaien is noodzakelijk; extensieve beweiding is geen probleem. Dat klopt dus allemaal!

Moeraswespenorchis (Guido Stoker)

**Zeldzaam-
heid**

De Moeraswespenorchis staat op de Rode Lijst en geldt als ‘kwetsbare’ indicatorsoort binnen de Natura2000-criteria. De soort is volgens de FLORON Verspreidingsatlas Vaatplanten in Nederland sinds 1950 sterk in haar verspreiding achteruitgegaan (25-50%). In Brabant zijn de vondsten van de orchidee van 59 naar 10 atlasblokken teruggefallen (afname 83%!).

Opvallend is dat de soort in onze provincie zich vroeger en ook nu nog concentreert in de beekdalen van de Dommel en de Mark. Dat maakt deze vondst helemaal leuk. Overigens is deze orchidee niet nieuw voor de Dongevallei. Peter van Ruth had de soort in 2009 ook al waargenomen, maar slechts in klein aantal en op een geheel ander locatie en standplaats. Landelijk gezien ligt het zwaartepunt duidelijk in de Duinstreek en Zeeland, floristisch gezien het Wadden-, het Renodunale, resp. het Estuariene district. Daarbuiten geldt de soort als zeer zeldzaam. Ben benieuwd naar volgend jaar!

Jongeren met een app de natuur in

Berry Staps

App-generatie

Het is een hele uitdaging om jongeren 'de natuur' in te krijgen. Tot en met de basisschoolleeftijd zijn er wel programma's waarmee de jongeren betrokken worden bij de natuur. Daarna is er bijna niets meer voor de groep jongeren tussen de 12 en 18 jaar. De schoolprogramma's zijn te 'kinderachtig' en de drempel om deel te nemen aan activiteiten van IVN/KNNV is vaak te hoog. De groep van 12 tot 18 jarige is een games- en apps-generatie en vindt alles wat met games en app te maken heeft wel 'cool'. Het ligt dus voor de hand om deze 2 zaken, natuur en app's, met elkaar te verbinden.

Jongeren en natuur

Diversie natuurorganisaties hebben hierop al ingespeeld, zoals bijvoorbeeld met de Vossenstreken App. Deze app is geschikt voor kids tot 12 jaar, de basisschool leeftijd. Er is dus een gat op te vullen.

De cursisten van de laatste IVN gidsenopleiding in Tilburg (Anna, Frances, José en Fred) waren op zoek naar een opdracht voor de afsluiting van hun IVN-opleiding. Het aandachtsgebied is 'jongeren en natuur'. Ik ben zelf betrokken bij een Location Based App die alles in zich heeft om jongeren van 12 en ouder uit te dagen om eens de natuur in te gaan. Deze app heeft de mogelijkheid om natuurwetenswaardigheden, interactief, creatief, educatief, uitdagend, en op diverse belangstellingsniveaus aan te bieden. De content kan snel en eenvoudig, door iemand van de eigen organisatie, aangepast worden. Er is geen externe hulp nodig. Het leek dus een perfecte match om de app in te zetten voor de eindopdracht van de IVN-cursisten. Ik heb dat aan hen voorgesteld en zij hebben daar graag gebruik van gemaakt.

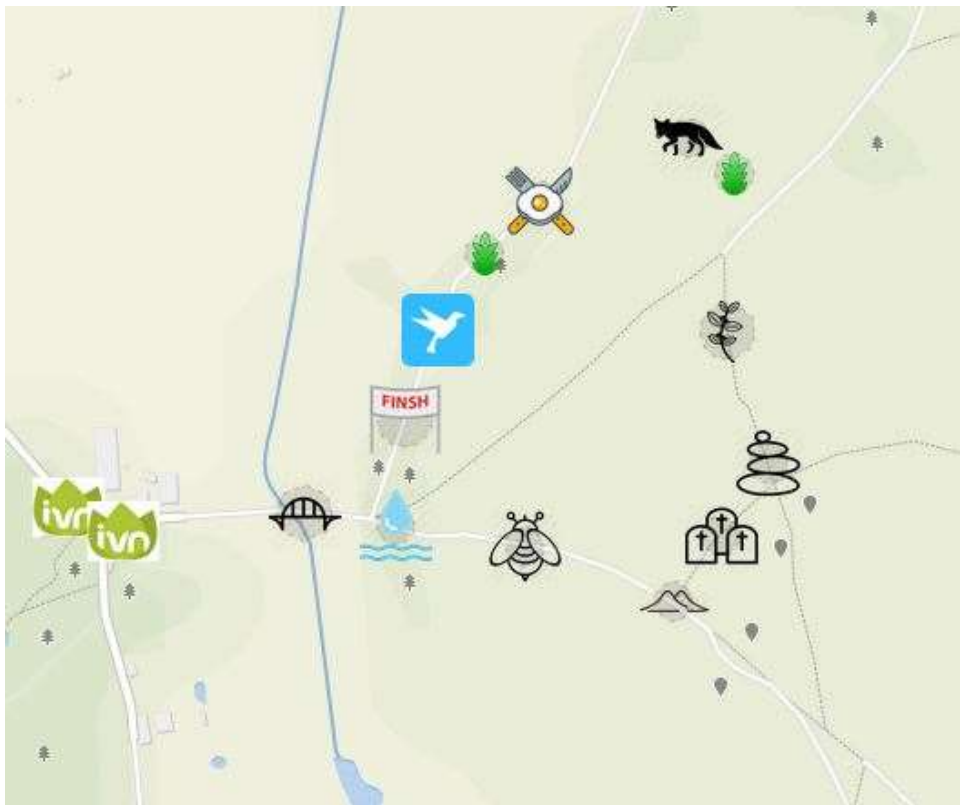
Inhoud en ontwerp

Er is een plan gemaakt waarbij de IVN-cursisten de vragen opstellen en ik de content van de app verzorg. De eerste testrondes om te bepalen of de app bruikbaar is, gaf nog wat opstartproblemen. De techniek werkte nog niet helemaal oké. Opdrachten via online media vragen om wat meer aandacht. De informatie moet kort en bondig, maar wel voldoende duidelijk zijn. En het moet ondersteund worden met foto, film, en geluid. Naarmate de einddatum vordert, viel alles op zijn plek. De techniek werkt en de vragen zijn geüpdatet. De grootste uitdaging is: waar vinden we jongeren die willen deelnemen aan dit experiment? De beoogde groep zit op school en die hebben rond deze tijd tentamens en examens. Hmm, kinkje in de kabel. Maar er is altijd een oplossing. De scoutinggroep Riel is direct enthousiast om dit experiment aan te gaan.

Test op 12 mei

Wat het weer betreft was 12 mei geen gelukkige keuze. Tijdens de track, trekken onweersbuien links en rechts voorbij. Gelukkig niet boven ons. De paar buitjes worden manhaftig getrotseerd. Er zijn 15 jongeren, 3 scoutingbegeleiders en 3 IVN-docenten/mentoren.

De groep wordt opgesplitst in 3 teams. Om de vijf minuten start een team. Als de app geactiveerd wordt, verschijnen er icoontjes op een overzichtskaart op het scherm. De teams moeten naar de locaties lopen. Als de locatie bereikt wordt, verschijnt een opdracht, vraag of een interessante waarneming. Dit wordt ondersteund met foto's, filmpjes en geluidsfragmenten. De vragen variëren van meerkeuze vragen, open vragen foto-opdrachten, creatieve tekenopdrachten. Per opdracht kunnen punten verzameld worden. Als de opdracht heel goed is uitgevoerd verdienen ze bonuspunten. Er is in deze eerste opzet geen directe competitie ingebouwd, maar enige rivaliteit maakt het uitdagend. Het is verbazingwekkend en ook heel hoopvol om te zien dat de jongeren serieus geïnteresseerd zijn in de verstrekte informatie. Ze willen echt weten wat er te melden valt.

Screenshot van de icoontjes waar je naar toe kunt lopen (Berry Steps)

**Positief
resultaat
krijgt vervolg**

Het resultaat is voor alle betrokkenen erg positief. De cursisten hebben een geslaagde eindopdracht gecreëerd. De jongeren hebben zeker een aantal zaken opgestoken van de natuur. Maar ze waren vooral geïnteresseerd in de wetenswaardigheden. Dat is zeker te danken aan de uitdagende vragen, de ondersteunende Youtube filmpjes, de creatieve uitdaging en de rivaliteit. Voor de scoutinggroep mocht er wat meer spelelementen in zitten (dat was niet de primaire opzet maar kan wel). De vervolgstap is om te bepalen of de app ingezet kan worden voor IVN-activiteiten. Geconcludeerd kan worden dat het inzetten van apps met de juiste interactie en content zeker een goed middel om de jongeren te interesseren voor de natuur. En ik denk stiekem dat veel volwassenen het ook super leuk zullen vinden.

Voorbeeld

Hierbij een voorbeeld van een opdracht. De globale opzet is een introductie met een filmpje, foto, geluidsfragment of gewoon tekst. Daarna volgt een opdracht. Dat kan een open of meerkeuze vraag, een zoek opdracht, een creatieve opdracht of een foto opdracht, zijn. Na beantwoording wordt achtergrond informatie gegeven over de vraag. Ook dit kan ondersteund worden met alle informatie bronnen.

Introductie:

In de natuur is het eten en gegeten worden.
Bekijk het filmpje waarin de vos een muis vangt en natuurlijk oppeuzelt.

De Opdracht

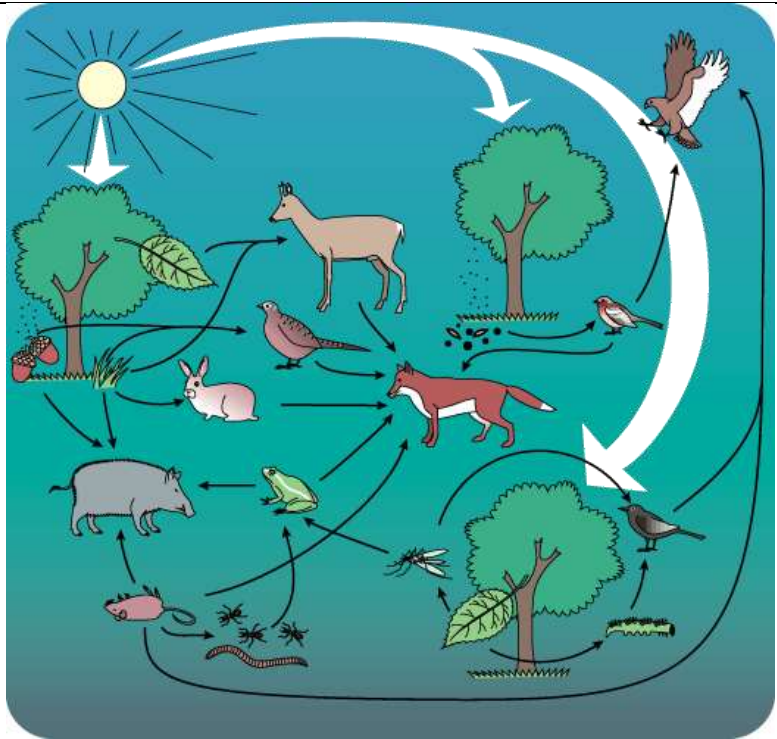
De vos eet een prooi, maar wat eet het prooidier of wie eet de Vos?
Teken met elkaar een voedselketen in het zand die bestaat uit planten, dieren en schimmels of bacteriën die hier op de heide voorkomen. Probeer zoveel mogelijk schakels te bedenken. Maak een foto van de tekening en stuur deze ter beoordeling in:

Ingestuurde foto van een voedselketen (foto: deelnemer van de EduTrack)

Toelichtend antwoord

Een voedselketen beschrijft de voedselrelaties tussen soorten. Bij voedselketens wordt het ene organisme door middel van pijlen verbonden met een ander organisme waarvoor het een bron van energie en voedingsstoffen is. Zij beginnen gewoonlijk met een producent (plant) en eindigen met een groot roofdier (predator).

Tekening van een voedselketen

Als de vraag goed beantwoord is ontvangt het team punten. Vervolgens kan het team naar het volgende icoontje lopen waar weer een andere vraag getoond wordt.

Meer Info

Voor meer info over de EduTrack van IVN neem contact op met José Langens ✉ jmlangens@gmail.com
Voor meer info over de App kun je contact opnemen met Berry Staps ✉ plaggroep-knnv-tilburg@hotmail.nl

Natuurmuseum Brabant activiteiten 4e kwartaal 2017 Spoorlaan 434, Tilburg

Datum	Activiteiten
10 okt	lezing <i>De rijkdom van het schimmelryk</i>
Okt	uitreiking Children in Museum's Award
14 nov	lezing <i>Stof en gruis in ons zonnestelsel</i>
24-25 nov	opening <i>Mijn Brabant, Jouw Brabant</i>
12 dec	lezing <i>De nieuwe Biesbosch</i>
18 dec	winterBOS

OPENING BRABANTZAAL

De eerste verdieping van het museum gonst van de bedrijvigheid. Aan het einde van de gang staan schotten, waar eerst de zalen *De Dieren van Jeroen Bosch* en *Brabant in de Ban van Buiten* waren. In deze ruimte wordt op 24 november de gloednieuwe landschappenzaal *Mijn Brabant, Jouw Brabant* geopend. Een ode aan het Brabantse Landschap! Hier draait het allemaal om herinneringen aan het landschap van inwoners van Brabant, maar ook van bezoekers van buiten de provincie. Je voelt je altijd verbonden met het landschap waarin je bent opgegroeid, het heeft bijgedragen tot wie je geworden bent. Voor veel mensen zitten delen van Brabant dan ook vol gebeurtenissen, indrukken en herinneringen. Deze zaal laat deze herinneringen tot leven komen en wil mensen aanzetten tot uitwisseling van verhalen. Voor 24 en 25 november is een compleet feestprogramma samengesteld. Op die dagen vieren Kempens Landschap en Brabants Landschap hun respectievelijk 20-jarig en 85-jarig jubileum. De tentoonstellingszaal is vanaf 26 november open voor publiek.

**LEZINGEN
2017-2018**

Het nieuwe seizoen gaat van start! De eerste lezing staat gepland voor dinsdag 10 oktober en gaat over de wondere wereld van paddenstoelen en schimmels. De rest van het seizoen heeft nog veel meer boeiends te bieden: zo presenteert boswachter Thomas van der Es “de nieuwe Biesbosch” in december, staat voor 13 februari een lezing van Salomon Kroonenberg op de agenda, praat Pieter van Breugel in januari over nachtvlinders en brengt WEGA de laatste ontwikkelingen rondom Saturnus en ‘stof en gruis in het zonnestelsel’. De flyer met het complete programma staat op de website.

Lezing over De nieuwe Biesbosch

Genomineerd

Genomineerd voor Children in Museums Award 2017

Wanneer deze Oude Ley verschijnt is de uitslag bijna bekend; half oktober wordt de Children in Museums Award 2017 uitgereikt en Natuurmuseum Brabant is genomineerd! Tien internationale musea staan op de shortlist om de prijs te winnen. Deze prijs (een initiatief van de European Museum Academy en het internationale museumnetwerk Hands On!) wordt uitgereikt aan een Europees museum dat innovatieve en creatieve tentoonstellingen aanbiedt voor kinderen tot 14 jaar. We zijn alvast gevleid door de nominatie!

Rob Vereijken

Vragen over de Buxusmot

Ik ben de afgelopen maanden regelmatig bevraagd over een interessante nachtvlinder, de Buxusmot. Het waren eigenlijk twee verschillende vragen. De ene vraag ging over een mooie nachtvlinder die men in huis of tegen het raam had zien zitten. Vaak werd het dier, met zijn lichtroomkleurige vleugels met bruin omzoomde rand, niet herkend. Dat is natuurlijk niet zo verwonderlijk, omdat het beestje nog maar tien jaar in Nederland is. Ik had tot dit jaar de vlinder ook nog nooit gezien, maar zelfs in en rond mijn buxusvrijehuis trof ik er al diverse aan. Op mooie avonden in augustus fladderden in de schemering heel wat exemplaren in de voortuintjes met buxusheggen bij mij in de buurt. Zo massaal zijn ze nog nooit voorgekomen. Op de website van KNNV-Tilburg is over het oprukken van de soort en de gevolgen van de Buxus een artikel te lezen bij stadsnatuur. In juni en augustus waren al die vlinders nog rupsen die zich enorm voeden met de bladeren van de buxusstruiken. Daarover kwam ook de andere vraag: Wat moet ik tegen die vraat doen? Ik zou die hongerlijders in de Buxus opzoeken en verwijderen. Het is natuurlijk een enorm werk om alle fraaie groen-zwarte rupsen uit de planten te plukken. Maar na het verpoppen zijn zij wel weer een vlindergeneratie die opnieuw eieren gaat leggen op de planten. Door nieuwe scheuten lijkt de Buxus zich wel weer te herstellen, maar de nazomervlinders hebben weer voldoende eieren gelegd om een nieuw leger rupsen te produceren. Die gaan tot de winter door met eten, waarna ze zich als halfvolgroeide rups in een spinsel door de winter heen helpen. De spinsels verwijderen is een volgende stap. Of je het allemaal onder controle kunt krijgen is maar de vraag; alle Buxusmotten uit de omgeving zijn namelijk op zoek naar een geschikte plek voor de nakomelingen.

Nieuwe vragen

Nieuwe vragen of onbekende waarnemingen zijn van harte welkom. Stuur ze in en na plaatsing in de Oude Ley heeft niemand rust tot het antwoord gevonden is. Reacties tot 21 november 2017 kunnen in de volgende aflevering verwerkt worden.

Berichten naar: Redactie Oude Ley,
t.a.v. Witte gij ut?/Rob Vereijken,
Pironstraat 7, 5041 GJ Tilburg.

☎ 013-5438841 of ✉ rob.vereijken@planet.nl

Buxusmot (foto Tineke Cramer)

Rups Buxusmot (foto Rob Vereijken)

Wandelprogramma IVN-afdeling Tilburg

Uitnodiging

IVN afdeling Tilburg nodigt alle KNNV-leden uit om een keer mee te doen met één van haar activiteiten. Hieronder staat het wandelprogramma voor het 4e kwartaal van 2017. Dit zijn openbare wandelingen. Indien een wandeling wegens omstandigheden niet door kan gaan dan wordt dat tijdig aangegeven in de digitale nieuwsbrief van de IVN afdeling Tilburg. Hoe u zich kunt aanmelden voor de digitale nieuwsbrief vindt u op onze site www.ivntilburg.nl. Voor meer info: [✉ natuurgidsen@ivntilburg.nl](mailto:natuurgidsen@ivntilburg.nl)

Zondag 29 oktober

Drijfflanen

Gevarieerd landschap van bos, grasland en 9 poelen.

Start

10.00 tot 12.00 uur

Vertrekpunt

Bij de ingang aan de Top Naeffdreef, Tilburg (nabij huisnr 12)

Zondag 26 november

Ontdek Moerenburg

Heb je Moerenburg wel eens echt goed gezien?

Kom je verwonderen!

Leer meer en verbaas je over de cultuurhistorie en in het bijzonder de waterzuivering en Huize Moerenburg.

Start

10.00 -12.00 uur

Vertrekpunt

Café Zomerlust, Oisterwijksebaan 15, 5018 TG Tilburg.

Secretariaat KNNV-afd. Tilburg
Veldhovenring 27
5041 BA Tilburg

